

2 Ковшова М. Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии: коды культуры / М. Л. Ковшова. Изд. 2-е. – М., 2013. – 456 с.

3 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5-ці т. Т. 1: А – В / [Рэд. тома М. П. Лобан]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1977. – 608 с.

4 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5-ці т. Т. 3: Л – П / [Рэд. тома П. М. Гапановіч]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1979. – 672 с.

5 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5-ці т. Т. 5. Кн. 2: У – Я / [Рэд. тома М. Р. Суднік]. – Мінск : Выд-ва Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1984. – 608 с.

In the article on the base of phraseologisms of the Belarusian language with the component-name of the footwear cultural information is revealed, a stable value content of the culture of Belarusians, its categories and meanings, is conveyed and saved, what is related to the items of footwear and their symbolism. The interaction of language and culture of people is set up with the help of the phraseologisms which partially represent costume-material code of culture of Belarusians as a fragment of phraseological picture of the world of our people in the range of national-cultural self-identification.

УДК 811.161.3'364.2'367.625

В. А. ЛЯШЧЫНСКАЯ, А. А. ШЧАРБАТАЯ

г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”

ФРАЗЕМАЎТВАРАЛЬНАЯ АКТЫЎНАСЦЬ ДЗЕЯСЛОВАЎ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

У артыкуле выяўлена адна асаблівасць дзеяслоўных фразеалагізмаў беларускай літаратурнай мовы, якія лічацца самымі колькаснымі адзінкамі пасля назоўнікавых, – утварэнне з дапамогай апорнага дзеяслоўнага кампанента, нярэдка існаванне адной і той жа мадэлі, нават аднаго і таго ж дзеяслова.

Агульнавядома, што большасць фразеалагізмаў паводле свайго значэння суадносіцца з рознымі часцінамі мовы. Для таго,

каб вызначыць, да якой часцінамоўнай групы належыць той ці іншы фразеалагізм, звычайна карыстаюцца трыма крытэрыямі: семантычным, марфалагічным і сінтаксічным. Так, напрыклад, фразеалагізм *белая варона* суадносіцца з назоўнікам паводле ўсіх трох крытэрыяў: па-першае, ён семантычна адпавядае назоўніку ‘чалавек, які рэзка непадобны да іншых людзей сваімі паводзінамі ці знешнім выглядам’ [1, с. 174]; па-другое, граматычным цэнтрам структуры гэтага фразеалагізма выступае кампанент-назоўнік *варона*; па-трэцяе, фразеалагізм часцей за ўсё выконвае сінтаксічную функцыю выказніка (– *Я для нашага Бакуновіча з першых дзён белая варона, – з сумам у голасе абазваўся Шаметавец. Ягоўдзік* [1, с. 175]).

Сярод усіх суадносных з часцінамі мовы фразеалагізмаў беларускай мовы значнае месца займаюць дзеяслоўныя. Як адзначае даследчык фразеалогіі беларускай літаратурнай мовы І. Я. Лепешаў, дзеяслоўныя фразеалагізмы – “самы шматлікі семантыка-граматычны тып фразеалагізмаў (каля 2200)” [2, с. 118]. Гэта абумоўлена тым, што дзеяслоў па-сутнасці з’яўляецца адной з самых галоўных і найбольш частотных часцін мовы, так як ён з’яўляецца прэдыкатыўным цэнтрам мовы, усё жыццё чалавека звязана з такім важнейшым паняццем, як працэс, што абазначае самыя розныя з’явы: дзеянне, стан, перамяшчэнне ў прасторы, маўленне, розныя гукавыя з’явы, праяўленне і змяненне прыкмет, думку, успрыманне і інш., ці, іншымі словамі, той роляй і назначэннем дзеяслова ў мове.

Відавочна таму адной з асаблівасцей дзеяслоўных фразеалагізмаў, якія не столькі называюць розныя працэсы, дзеянні, колькі даюць ім характарыстыку, выражаюць адносіны да названага, даюць яму ацэнку, з’яўляецца наяўнасць у складзе большасці дзеяслоўных фразеалагізмаў апорнага дзеяслоўнага кампанента, напрыклад: *біць тылылы* – ‘гультаяваць, займацца пустымі справамі’ [1, с. 108], *вастрыць /тачыць язык /языкі* – ‘дазваляць сабе гаварыць лішняе’ [1, с. 179], *насіць маску* каго, чаго – ‘прытварацца, прыкідвацца кім-н. ці якім-н.’ [3, с. 87], *станавіцца на ногі* – 1) ‘папраўляцца пасля хваробы, ачуньваць, выздараўліваць’; 2) ‘пачынаць весці самастойнае жыццё, рабіцца самастойным, мужнець’; 3) ‘папраўляць, паляпшаць матэрыяльнае становішча’ [3, с. 450] і інш.

Праўда, асобныя дзеяслоўныя фразеалагізмы могуць і не змяшчаць кампанент-дзеяслоў, напрыклад: *да лямпачкі* –

‘абсалютна нічога не значыць для каго-н., не заслугоўвае ніякай увагі’ [1, с. 668], *не ў нос* – ‘не падабаецца’ [3, с. 145], *нуль увагі* – ‘зусім не зважаць на каго-, што-н., абьякава адносіцца да каго-, чаго-н’ [3, с. 152], *хоць бы хны* – ‘ніяк не рэагуе, не звяртае ніякай увагі на што-н.’ [3, с. 847] і інш. Наконт гэтай групы дзеяслоўных фразеалагізмаў І. Я. Лепешаў заўважае, што такія “фразеалагімы маюць нетыповую для іх недзеяслоўную сінтаксічную структуру, і гэтым абумоўліваецца іх нулявая парадыгма” [2, с. 127], якая звязана з тым, што такія фразеалагізмы з’яўляюцца нязменнымі і не маюць у сваім складзе структурнага кампанента дзеяслова, і, як можна заўважыць, для такіх дзеяслоўных фразеалагізмаў характэрна, у большасці выпадкаў, структура спалучэння слоў, праз семантыку якой можна прасачыць суаднесенасць пэўнага спалучэння слоў са значэннем дзеяння. Аднак такая характарыстыка кампанентнага складу дзеяслоўных фразеалагізмаў прасочваецца значна радзей. І таму, нягледзячы на наяўнасць нетыповай канструкцыі дзеяслоўных фразеалагізмаў, найбольш колькасна прадстаўлены дзеяслоўныя фразеалагізмы, якія маюць у сваёй структуры дзеяслоўны кампанент-апору і семантычна суадносяцца з дзеясловам.

Пры гэтым заўважаецца, што дзеяслоўныя фразеалагізмы з апорным кампанентам-дзеясловам утвараюцца па выпрацаваных у мове мадэлях, ці тыпах, дзеяслоўнага словазлучэння. А як вядома, “у дзеяслоўных словазлучэннях галоўнае слова выражаецца спрагальнымі формамі дзеяслова і яго формамі – дзеепрыметнікам і дзеепрыслоўем” [4, с. 43]. Адсюль вынікае, што пры ўтварэнні дзеяслоўных фразеалагізмаў найбольш пашыранай мадэллю з’яўляецца «*дзеяслоў + назоўнік*», у якой, па-першае, заўсёды можна вызначыць галоўны стрыжнёвы кампанент-дзеяслоў, па-другое, паміж кампанентамі існуе фармальна падпарадкавальная сувязь кіравання, уласцівая такім дзеяслоўным словазлучэнням, напрыклад: *даваць слова каму* – 1) ‘цвёрда абяцаць што-н., запэўніваць у чым-н.’; 2) ‘дазваляць выступіць на сходзе, мітынгу і пад.’ [1, с. 351], *ламаць дровы* – ‘рабіць грубыя памылкі’ [1, с. 633], *лізаць боты /ногі /пяты /пяtkі* – ‘падлізвацца, падхалімнічаць’ [1, с. 649], *ляскаць зубамі* – ‘адчуваць моцны холад; недаядаць, галадаць’ [1, с. 668] і інш.

Яшчэ адной з распаўсюджаных мадэлей утварэння дзеяслоўных фразеалагізмаў, якія маюць структуру дзеяслоўнага словазлучэння, з’яўляецца спалучэнне «*дзеяслоў + назоўнік +*

прыназоўнік», у якім назіраецца выкарыстанне службовых часцін мовы з самастойнымі, напрыклад: *выплываць /усплываць на паверхню* – 1) ‘нечакана набываць якую-н. вядомасць’; 2) ‘нечакана выяўляцца’ [1, с. 253], *гуляць /жартаваць з агнём* – ‘дзеінічаць неасцярожна, не лічачыся з небяспекай’ [1, с. 335], *з горла лезе /лезла /валіцца /валілася ў каго* – ‘празмерна многа чаго-н. у каго-н.’ [1, с. 640], *зводзіць да нуля* – ‘пазбаўляць усякага значэння, сэнму’ [1, с. 486] і інш.

Фразеалагізмы з апорным кампанентам-дзеясловам могуць утварацца па схеме дзеяслоўнага спалучэння «*прыслоўе + дзеяслоў*», дзе паміж дзеясловам і прыслоўем рэалізуецца падпарадкавальная сувязь прымыкання, якая мае на ўвазе тое, што “залежнае нязменнае слова спалучаецца з галоўным толькі па сэнсе” [4, с. 52], напрыклад: *дрэнна /кепска ляжыць /ляжала* – ‘лёгка можна забраць, прысвоіць, украсці’ [1, с. 667], *дыхаць вольна /свабодна* – ‘адчуваць сябе незалежным, вызваліўшыся ад чаго-н. непрыемнага, гнятлівага’ [1, с. 413], *ісці ўгору /угару* – 1) ‘дабівацца больш высокага становішча ў жыцці, грамадстве’; 2) ‘паспяхова развівацца, паляпшацца. Пра справу, гаспадарку і пад.’ [1, с. 532] і інш.

Аналіз дзеяслоўных фразеалагізмаў з апорным кампанентам-дзеясловам дазваляе адзначыць, што для дзеяслоўных фразеалагізмаў характэрны тыя ж катэгорыі трывання, часу, асобы і інш., што і для дзеяслова, якія, у сваю чаргу, рэалізуюцца падчас спалучэння дзеяслова з іншымі часцінамі мовы. Так, катэгорыя трывання ўласціва фразеалагізам, якія маюць у сваім складзе кампанент дзеяслоў. Адпаведна дзеяслоўныя фразеалагізмы могуць утвараць суадносныя трывальныя пары, элементы якіх будуць адрознівацца паміж сабой толькі граматычна, напрыклад: *даваць па шыі* – ‘выганяць, праганяць каго-н., здымаць з работы’ [1, с. 350], які ўтварае трывальную пару з фразеалагізмам *даць па шыі*.

Існуюць розныя спосабы ўтварэння трывальных пар: прэфіксацыя (*рабіць прапанову каму – зрабіць прапанову* [3, с. 292]); суплетывізм асноў (*браць верх – узяць верх* [1, с. 137]); чаргаванне ў аснове дзеяслова (*выбраць вочы – выбіраць вочы* [1, с. 231]); змена месца націску (*выклікаць /браць агонь на сябе – выклікаць /узяць агонь на сябе* [1, с. 242]) і інш.

З катэгорыяй трывання цесна звязана катэгорыя часу, якая выражае адносіны дзеяння да часу яго здзяйснення. Дзеяслоўныя фразеалагізмы, як дзеясловы незакончанага трывання, маюць формы цяперашняга, прошлага і будучага складанага часу, а

дзеяслоўныя фразеалагізмы закончанага трывання – прошлага і будучага простага. Напрыклад, фразеалагізм *ліць /праліваць слёзы* – ‘горка плакаць’ [1, с. 658] скарыстоўваецца адпаведна ў форме дзеяслова прошлага (*ліў /праліваў слёзы*), цяперашняга (*лью /праліваю слёзы*) і будучага часу (*буду ліць /буду праліваць слёзы*), а фразеалагізм *разбіць лёд* – ‘ліквідаваць нацягнутасць у адносінах паміж кім-н.’ [3, с. 297] – у форме прошлага (*разбіў лёд*) і будучага простага (*разаб’ю лёд*).

Дзеяслоўным фразеалагізмам, у якіх дзеяслоўны кампанент можа быць выражаны ў цяперашнім і будучым часе, характэрна катэгорыя асобы. Напрыклад, фразеалагізм *купацца ў золаце* ‘валодаць вялікімі капіталамі, быць надзвычай багатым’ [1, с. 622], дзе апорным з’яўляецца кампанент-дзеяслоў *купацца*, які ўказвае на пагружэнне чалавека ў што-небудзь паводле асацыяцыі з вадой, але ў пераносным, метафарычным значэнні, могуць выступаць у форме ўсіх трох асоб у адзіночным і множным ліку (*купаюся ў золаце, купаешся ў золаце, купаецца ў золаце, купаемся ў золаце, купаецца ў золаце, купаюцца ў золаце*).

Фраземаўтваральную актыўнасць дзеяслоў выяўляе і ў складзе фразеалагізмаў, што па структуры суадносяцца са сказам, хоць семантычна такія фразеалагізмы могуць суадносіцца з рознымі часцінамі мовы, але часцей, як адзначае І. Я. Лепешаў адносна фразеалагізмаў-сказаў беларускай літаратурнай мовы, “прыкладна палова іх”, належыць да несуданосных. Напрыклад, фразеалагізм-сказ *не разлі вада* з кім – ‘вельмі дружныя, неразлучныя’ [3, с. 303] з дзеяслоўным кампанентам *разліць* у форме загаднага ладу *разлі* суадносіцца з прыметнікам; фразеалагізм *ведай /знай нашых* з кампанентам-дзеясловам *ведай /знай* – з выклічнікам, паколькі служыць для выказвання пачуцця задавальнення, гонару (як выхваленне, самазадавальненне) [1, с. 182].

Фразеалагізмы-сказы з дзеяслоўным кампанентам паўтараюць узоры розных тыпаў сказаў, якія могуць суадносна са структурай прадстаўляць:

1) двухсастаўны неразвіты сказ: *галава варыць* у каго – ‘хто-н. разумны, кемлівы, знаходлівы’ [1, с. 280], *язык свярбіць /свярбеў* у каго, каму – ‘хто-н. не можа стрымацца, каб не загаварыць, не сказаць што-н.’ [3, с. 688] і інш.

2) двухсастаўны развіты сказ: *вецер гуляе /свішча ў кішэнях (-і)* – ‘у каго-н. няма грошай’ [1, с. 190], *карона з галавы не спадзе /не зваліцца ў каго, каму* – ‘нічога асаблівага не здарыцца з кім-н.,

чый-н. гонар не будзе закрануты, аўтарытэт не паменшыцца’ [1, с. 561], *мача ў галаву стукнула /ударыла* каму – ‘хто-н. зрабіў безразважны ўчынак’ [3, с. 27], *чорная кошка прабегла /перабегла* паміж кім // *чорны кот прабег /перабег* паміж кім – ‘сапсаваліся адносіны паміж кім-н., хто-н. пасварыўся з кім-н.’ [3, с. 595] і інш.

3) безасабовы сказ: *макавай расінкі /зерня /зярняці ў роце не было ў каго* – ‘хто-н. нічога не еў’ [1, с. 159], *мокрага месца не застанеца /не засталася* ад каго, ад чаго – ‘хто-, што-н. будзе знішчана. Нярэдка як пагроза’ [1, с. 470] і інш.

4) абагульнена-асабовы аднастаўны сказ: *да Масквы ракам не пераставіш /не паўстаўляеш* каго – ‘залішне многа каго-н.’ [3, с. 213], *вадой не разальеш* каго – ‘вельмі дружныя, неразлучныя, заўсёды разам’ [3, с. 295], *за вушы не адцягнеш* – 1) ‘вельмі смачнае, такое, што выклікае апетыт. Пра яду, пітво’; 2) ‘нічым, ніяк не прымусіш адмовіцца ад чаго-н. прывычнага, любімага’ [1, с. 78], *<дужа> не разгонішся // не вельмі /не дужа /не надта разгонішся* – ‘не многа чаго зробіш. Пра немагчымасць поўнаасцю ажыццявіць што-н. пры гэтых умовах’ [3, с. 302] і інш.

5) даданы ўступальны сказ (пачынаецца злучнікам *хоць*): *хоць выкручай* – ‘вельмі мокры (ад цяжкай працы, шпаркай хады і пад.)’ [1, с. 243], *хоць граблямі грабі /заграбай* чаго, каго – ‘вельмі многа. Часцей пра ягады, грыбы’ [1, с. 321], *хоць на кавалкі /на часткі разрываўся /рассыпайся* – ‘нягледзячы ні на якія старанні, намаганні; што ні рабі (не атрымліваецца што-н.)’ [3, с. 305] і інш.

6) даданы сказ месца: *куды Макар цялят не ганяў* – 1) ‘вельмі далёка, у вельмі аддаленае або цяжкадаступнае месца (ехаць, трапіць і пад.)’ [3, с. 11], *куды крумкач касцей не заносіў /не занясе* – ‘вельмі далёка, у вельмі аддаленае або цяжкадаступнае месца (трапіць, трапляць і пад.)’ [1, с. 609], *куды і кароль пяхком ходзіць* – ‘у туалет (ісці, бегаць і пад.)’ [1, с. 560] і інш.

Аналіз дзеяслоўных фразеалагізмаў з дзеяслоўным кампанентам у іх складзе дазваляе адзначыць шырокае выкарыстанне не толькі адной і той жа мадэлі, але і аднаго і таго ж кампанента-дзеяслова. Возьмем для ілюстрацыі дзеяслоўныя фразеалагізмы з кампанентам *даць /даваць*, якіх толькі ў складзе слоўніка беларускіх літаратурных фразеалагізмаў налічваецца больш за сем дзясяткаў адзінак, напрыклад: *даваць драла, даваць дзёру; даваць дуба; даваць ‘задаваць драпака, даваць пудла; даваць у нос; даваць у хамут* і інш. *ці даць па зубах; даць па карку; даць у косці; даць храпака* і інш.

А, напрыклад, дзеяслоў гуляць, які ў сваім свабодным ужыванні ў беларускай мове мае некалькі значэнняў: 1) ‘забаўляцца цацкамі, пацяшацца (пра дзяцей)’; 2) ‘хадзіць адпачываючы, прагульвацца’; 3) ‘весьліцца (з танцамі, песнямі, музыкай)’; 4) ‘мець выхадны дзень, не працаваць’; 5) ‘праводзіць час за якім-небудзь спартыўным заняткам’; 6) ‘перамяшчацца ў розных кірунках, распаўсюджвацца’; 7) ‘быць свабодным, незанятым’ (пра зямлю, рэчы і пад.)’; 8) ‘быць у розных інтымных адносінах, любіцца’ [5, с. 161], з’яўляецца агульным апорным кампанентам шматлікіх дзеяслоўных фразеалагізмаў, якія выяўляюць не толькі розныя мадэлі ўтварэння дзеяслоўных фразеалагічных адзінак, параўн., напрыклад, фразеалагізмы *гуляць / жартаваць з агнём* – ‘дзейнічаць неасцярожна, не лічачыся з небяспекай’ [1, с. 336] і *вецер гуляе ў кішэнях* – ‘у каго-н. няма грошай’ [1, с. 190]), але і агульную мадэль і нават вытокі многіх фразеалагізмаў з гэтым кампанентам-апорай. У прыватнасці, гэта цэлая група фразеалагізмаў, утвораных шляхам метафарызацыі назваў розных гульняў як базы для ўтварэння новых, фразеалагічных, адзінак мовы на аснове свабодных спалучэнняў: *гуляць у адны вароты* – ‘дзейнічаць аднабакова з непрыманнем чужых поглядаў, інтарэсаў і пад.’ [1, с. 335]; *гуляць у жмуркі* – ‘утойваць што-н. ад каго-н.’ [1, с. 336]; *гуляць у маўчанку* – ‘ухіляцца ад размовы’ [1, с. 336]; *гуляць у ката і мышку* – ‘хітраваць, стараючыся падмануць каго-н.’ [1, с. 336]; *гуляць у паддаўкі* – ‘ісці на ўступы, хітравата згаджаючыся з кім-н.’ Дзякуючы частотнай паўтаральнасці кампанента дзеяслова *гуляць*, адзначаныя фразеалагізмы можна аб’яднаць у адзіную групу – “гульнёвых” фразеалагізмаў, так як менавіта дзеяслоў дапамагае выявіць семантыку дадзеных адзінак.

Або яшчэ, напрыклад, возьмем дзеяслоў *купацца*, які, згодна з “Тлумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы”, мае два значэнні: ‘апусціўшыся ў ваду, абмывацца, плаваць, асвяжацца’ і ‘мець, скарыстоўваць чаго-н. залішне многax [5, с. 308]. А фразеалагізмы, у складзе якіх маецца дзеяслоў *купацца*, можна аднесці да “водных”, бо яны збліжаюцца паводле вобразаў і народных уяўленняў, вераванняў і прыкмет пра ваду і, дзякуючы метафарызацыі, перадаюць асаблівае нацыянальнае светабачанне беларусаў – вобразнае ўяўленне пра шчаслівае жыццё ў дастатку: *купацца ў золаце* – ‘валодаць вялікім багаццем, быць надзвычай

багатым' [1, с. 622]; *купацца ў жыцце* – 'жыць заможна, багата' [6, с. 105]; *у малацэ купацца* – 'жыць без турбот і клопатаў' і 'жыць заможна, багата' [5, с. 188]; *як сыр у масле купацца* – 'жыць прывольна, у поўным дастатку' [1, с. 622]; *у сямі вадах купацца* – 'быць вельмі ўдачлівым, шчаслівым' [7, с. 144] і інш.

Фраземаўтваральная частотнасць дзеясловаў у складзе толькі фразеалагізмаў з дзеяслоўным кампанентам дасягаецца і тым, што ў многіх выпадках такія фразеалагізмы выступаюць у сваіх лексічных варыянтах, што ўступаюць у сінанімічныя адносіны, належаць адной тэматычнай групе (*браць /хапаць Бога за бараду; вада не трымаецца /не ўстоіць; валицца /падае з рук; глядзець /пазіраць у кусты; навастырыць /настроіць лыжы; бура нясе /гоніць; бяры /падымай вышэй; жыўцом з'есці /праглынуць што; які вецер загнаў /занёс куды, каго і інш.*).

Такім чынам, на аснове вялікай колькасці і разнастайнасці дзеяслоўных лексем як моўнага сродку адлюстравання жыцця чалавека, сэнс якога заключаецца ў працы, маўленні, зносінах, фізічным і псіхічным стане, руху і перамяшчэнні і інш., дзеяслоўныя лексемы характарызуюцца адной з самых высокіх частотнасцей у фразеалогіі беларускай мовы.

Спіс выкарыстанай літаратуры

- 1 Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў. У 2 т. Т. 1: А – Л / І. Я. Лепешаў. – Мінск: Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 672 с.
- 2 Лепешаў, І. Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філал. фак. ВНУ. – Мінск: Вышэйшая школа, 1998. – 271 с.
- 3 Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў. У 2 т. Т. 2: М – Я / І. Я. Лепешаў. – Мінск: Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 704 с.
- 4 Бадзевіч, З. І., Саматыя, І. М. Беларуская мова (Вучэбны дапаможнік для 8 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання) / З. І. Бадзевіч, І. М. Саматыя. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2020. – 256 с.
- 5 Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65 000 слоў / Пад рэдакцыяй М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко; Афармленне А.М. Хількевіча. – 2-е выд. – Мінск.: БелЭн, 1999. – 784 с.
- 6 Даніловіч, М. А. Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч. – Гродна: ГрДУ, 2000. – 267 с.
- 7 Юрчанка, Г. Ф. Слова за слова (Устойлівыя словазлучэнні

Ў гаворцы Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – 272 с.

The article expresses one feature of the verbal phraseological units of the Belarussian literary language, which are considered the most quantitative units after nouns-formation with the help of a reference verb component, often the phenomenon of the existence of the same model, even the same verb.

УДК 821.161.2

Н. С. МАЖАРА, С. І. КАСАДЖИ

м. Мелітополь, Україна, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

**ХРОНОТОПІЧНІ ВИМІРИ ПИСЬМЕННИЦЬКОЇ ОПОВІДІ
В ПОВІСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО “КАЙДАШЕВА СІМ’Я”
ТА КІНООПОВІДІ Н. ВОРОЖБИТ У СЕРІАЛІ
“СПИЙМАТИ КАЙДАША”: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Стаття присвячена проблемі кіноадаптації літературно-художнього твору. Авторами досліджено просторово-часові координати літературного твору та серіалу. Визначено різновиди художнього часу та простору, виокремлено спільні та відмінні ознаки оприявлення хронотопу письменником і сценаристом.

Ключові слова: хронотон, репрезентація, кіноадаптація

Сучасне глобалізоване суспільство характеризується своєрідним ставленням до книги, надаючи перевагу візуалізованому тексту. З огляду на це, негативним видається переміщення акцентів із вдумливого й аналітичного прочитання літературно-художнього твору на так зване “кліпове” мислення, потреби якого задовольняє екранізація або ж кіноадаптація шедеврів української класики, що має здебільшого негативні ознаки: замінює процес читання на споглядання ефектних кадрів і ракурсів. Як слушно зауважує О. Пуніна: “Кінематограф невпинно анексує – кінофікує – ланки художньої діяльності у сферах різних мистецтв” [5, с. 4]. Уважаємо, що саме рівень читацької компетентності глядача впливає на таке сприйняття, оскільки